

Tema 2: Genforeningen – eller da Danmark blev større

Folkenes selvbestemmelsesret

I 1864 sejrede Preussen og Østrig over Danmark og ifølge fredsaftalen i Wien, afgav Danmark hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg til sejrherrene. I 1866 udviklede uenigheder mellem Preussen og Østrig sig til en krig, hvor Preussen vandt. I fredsaftalen blev Slesvig, Holsten og Lauenburg provinser i Preussen. I aftalen blev den såkaldte paragraf 5 indføjet. Den fastslog, ”at befolkningen i de nordlige distrikter af Slesvig skal overdrages til Danmark, når den i en fri folkeafstemning tilkendegiver ønsket om at blive forenet med Danmark”.

Paragraf 5 gav Danmark og mindretallet i Slesvig et håb om, at denne folkeafstemning ville finde sted. Selv om Tyskland sløjfede paragraffen i 1878, levede håbet videre. Ved afslutningen af 1. Verdenskrig blev det næret af den amerikanske præsident Wilson. Han havde fået udarbejde 14 punkter, som skulle sikre en varig og stabil fred i Europa.

Wilson's forestilling om folkenes selvbestemmelsesret var centralt i hans 14 punkter.

Selvbestemmelsesretten indebar, at grænserne skulle fastlægges efter folkets ønsker om et nationalt tilhørsforhold. Sejrherrene i en krig kunne altså ikke bare indlemme erobrede områder i deres eget land.

I januar 1919 mødtes repræsentanter fra ca. 30 lande i Paris for at aftale fredsbetingelserne. USA, Storbritannien, Frankrig og til dels Italien var de vigtigste blandt sejrherrene, og det var dem, der fastlagde fredsaftalerne. De ”fire store” tilsluttede sig Wilson's 14 punkter – også om folkenes selvbestemmelsesret. Krigens tabere – Tyskland, Østrig-Ungarn og Osmannerriget (Tyrkiet) – var ikke repræsenteret. Først få uger før, de skulle skrive under, fik de fredsaftalerne at se.

Folkeafstemningen i 1920

I praksis blev princippet om folkenes selvbestemmelsesret kun fulgt to steder, da grænserne skulle fastlægges. I 1921 afgjorde en folkeafstemning, at den vestlige del af Oberschlesien (område i den sydlige del af det nuværende Polen) blev en del af Tyskland, mens den østlige del tilfaldt Polen. Året før blev der afholdt en folkeafstemning i Slesvig, der betød, at den nordlige del (Sønderjylland) blev en del af Danmark.

Det var især den dansksindede talsmand H.P. Hanssens fortjeneste, at folkeafstemningen i Slesvig blev til noget. Hanssen var medlem af den tyske rigsdag. I krigens sidste uger lykkedes det ham at få et løfte om, at den tyske regering ville gå med til, at Slesvig blev delt, og at grænsen blev fastlagt ved en folkeafstemning.

Versailles-traktaten fastlagde de fredsbetingelser, som Tyskland måtte acceptere. I den blev der indføjet, at grænsen mellem Danmark og Tyskland skulle fastlægges på baggrund af en folkeafstemning i den nordligste del af Slesvig.

Landområderne, hvor folk kunne deltage i afstemningen, blev delt i to zoner. I den første zone forventede man, at der var et dansk flertal. Her afgjorde flertallet i hele zonen, om den skulle være tysk eller dansk. I

den anden zone (Mellemslesvig) var befolkningen mere blandet. Her skulle flertallet i de enkelte kommuner afgøre, om den skulle være dansk eller tysk. Fra dansk side var der kritik af afstemningen og zonerne. Nogle fx Dannevirkebevægelsen mente, at grænsen uanset udfaldet af folkeafstemningen skulle trækkes ved fjorden Slien og Dannevirke. Andre, der accepterede en afstemning, ville have, at Flensborg kom med i den første zone. Så ville man være sikre på, at denne by kom med til Danmark.

Den danske regering ville ikke ændre på zonerne. Christian 10. så gerne, at Flensborg blev en del af Danmark. Uenigheden mellem kongen og regeringen var med til at fremkalde den såkaldte Påskekrise i 1920, der blev udløst, da Christian 10. afskedigede regeringen.

Den 10. februar 1920 stemte man i den første zone. Resultatet var, at næsten 75 % stemte for Danmark. En måned senere blev der afholdt afstemning i zone to, hvor ca. 80 % stemte for Tyskland. I ingen kommuner var der flertal for Danmark. Grænsen blev fastlagt, så den første zone kom med til Danmark. Et dansk mindretal måtte forblive i Tyskland. Og et noget større tysk mindretal måtte leve i Danmark. Den danske regering godkendte resultatet. Men hverken den tyske regering eller det tyske mindretal accepterede den nye grænse.

Den 10. juli 1920 red Christian 10. over den gamle grænse ind Sønderjylland.

Trigger – i gang med temaet

Eleverne kan se:

- *Valgplakater og propaganda ved folkeafstemningen i Mellemslesvig i 1920.* (7:51 min.) <https://www.dcbib.dk/nyheder/film/film-valgplakater-og-propaganda-ved-folkeafstemningen-i-mellemslesvig-i-1920>.
- *Folkeafstemningen i Flensborg i 1920* (5:40 min.) <https://vimeo.com/300468562>
- *Klassedebat.* Efter elevernes arbejde med delemnet kan man tilrettelægge et vælgermøde. I grupper forbereder eleverne sig på at argumentere for at stemme for henholdsvis Danmark eller Tyskland. Læreren kan stille krav om, at argumenterne skal begrundes politisk, økonomisk, socialt og/eller kulturelt.
- *Billedfortælling.* Eleverne kan lave en collage eller billedfortælling med tekst, billeder og lys med festligholdelsen af genforeningen i 1920. Det kan fx være med billeder af Christian 10., der rider ind i Sønderjylland, Dybbøl mølle osv.

Spørgsmål til kilderne

Kilde 1: Valgplakater

På nettet findes valgplakater, der blev brugt ved folkeafstemningen. Billedsøgning med ordene "valgplakat" + "folkeafstemning" + "1920".

- Hvordan appellerer plakaten til vælgerne?
- Hvilke virkemidler bruges (tekst, illustration, opsætning m.m.)?
- Hvad kendetegner plakater, der ønsker at overtale vælgerne til at stemme for Danmark – og for Tyskland?

- Hvilke argumenter bruges? Søger teksten
 - at *bevise* synspunktet ved fx at bruge "facts" fra fortiden, eller
 - at bruge *eksempler*, der kan overbevise vælgeren, eller
 - *logisk* eller *fornuftmæssigt* at underbygge budskabet?
- Forestil dig, at der skulle være en tilsvarende folkeafstemning i dag. Hvordan skulle en valgplakat for henholdsvis Danmark og Tyskland se ud?
- Udarbejd en nutidig valgplakat for Danmark eller Tyskland. Brug evt. programmet easel.ly, der er en del af skoletube-pakken

Kilde 2: Stem for Danmark!

- Hvad er det for en krig, som kilden henviser til?
- Hvordan bruges fortiden som argument i kilden?
- Kilden bruger et billede med en dør, der skal låses op. Hvordan skulle læseren forstå billedet?

Kilde 3: Stem for Tyskland!

- Hvilke argumenter bruger kilden for at få arbejderne til at stemme for Tyskland?
- I Flensburg stemte kun ca. 25 % for Danmark. Forestil dig at du var arbejder i Flensborg i 1920. Hvad ville tiltale dig i flyvebladets tekst.
- Undersøg fx på internettet om Weimarrepublikken levede op til de forventninger, som kilden beskriver (Brug fx <https://da.wikipedia.org/wiki/Weimarrepublikken>).

Kilde 4: Unser Land

- Hvilke virkemidler bruger annoncen for at påvirke vælgerne?
- Forestil dig, at du kunne deltage i folkeafstemningen i 1920 – og du var mest tysksindet. Tror du, at du blev påvirket af annoncen? Begrund.

Kilde 5: Valgannonce for Tyskland

- Hvordan bruges tekst og billeder i annoncen?
- Hvilke argumenter bruger kilden for, at Slesvig er tysk?

Kilde 6: Resolution fra provinslanddagen i Kiel

- Hvad mener provinslanddagen om den kommende folkeafstemning om Nordslesvig?
- Hvilke argumenter fremføres i kilden?
- Hvad foreslår kilden som en løsning på det nordslesvigske spørgsmål?
- Hvad ville du som dansk-sindet i samtiden svare resolutionen? Du skal argumentere sagligt.

Kilde 7: Resultatet af folkeafstemningen

- Se på et kort. Hvor er der tysk flertal i 1. zone?
- Hvad kan være forklaringen på det?

- Set fra tysk side, var grænsen retfærdig? Begrund.
- Hvad kan være grunden til, at man ikke lod kommuner med tysk flertal blive en del af Tyskland?

Kilde 8: Statsminister Neergaards genforeningstale

- Hvorfor mon statsministeren holdt sin tale på Dybbøl Banke?
- Hvilken stemning kommer til udtryk i talen? Find eksempler.
- Hvem er de "tavse mænd" som statsministeren henviser til?
- Hvad mener statsministeren med de "6000 sønner"?
- Opfatter statsministeren flytningen af grænsen som en genforening eller en udvidelse af Danmark? Begrund.

Kilde 9: Kongen rider over grænsen

Filmklippet (stumfilm 3:23 min.) (<https://filmcentralen.dk/museum/danmark-paa-film/klip/genforeningsfestlighederne-i-soenderjylland-0>), hvor Christian 10. ved Frederikshøj rider over den gamle grænse og ind i Sønderjylland.

- Hvordan kan man ud fra klippet se, at begivenheden havde stor betydning i samtiden?
- Hvilket indtryk får du af Christian 10.?
- Hvorfor mon det var vigtigt, at kongen red på en hvid hest?